

اخلاق معاشرت (۳)

انس با مردم

اشاره

با گشاده رویی با مردم برخورد کرده، دلها را صید نموده است. به تعبیری، حسن خلق کمندی است که دیگران را در دام محبت اسیر می‌کند. کیست که از برخورد شایسته خوشش نیاید و جذب چنین انسانی نگردد؟

در بخش قبلی این سلسله مقاله، به یکی از نمودهای انس با مردم که «حسن خلق» بود پرداختیم. اینک ادامه بحث را پی می‌گیریم.

آثار حسن خلق

در منابع دینی برای حسن خلق و گشاده رویی آثار و برکاتی بیان شده که در اینجا به بعضی از آنها اشاره می‌شود.

الف) آثار اجتماعی

۱. جلب دوستی و محبت دیگران

یکی از آثار خوش رفتاری این است که مایه جلب محبت دیگران می‌شود.

و امام باقر علیه السلام فرمودند: «صَنَائِعُ

می‌گیرند.»

۱. جلب دوستی و محبت دیگران یکی از آثار خوش رفتاری این است که مایه جلب محبت دیگران می‌شود. به تجربه ثابت شده که هر کس

ب) آثار فردی

در باب آثار فردی حسن خلق به دو گروه از روایات اشاره می‌شود که گروهی به آثار دنیوی و گروه دیگر به آثار اخروی گشاده‌رویی اشاره کرده‌اند.

آثار دنیوی**۱. زیادی روزی**

گشاده‌رویی و حسن خلق سبب فزونی روزیها و درآمدهاست. یک بازاری و صنعتگر و... زمانی در کار خود موفق می‌شود که اعتماد مراجعین را جلب کند؛ و حسن خلق باعث جلب اعتماد دیگران می‌شود. بسیار دیده شده که خریدار در جستجوی اخلاق خوش یک بازاری از چند مغازه عبور می‌کند تا جنس مورد نظر خود را از مغازه‌ای که صاحبش گشاده‌رو و خوش اخلاق است، خریداری کند.

علی رضی الله عنه فرمودند: «حَسَنُ الْأَخْلَاقِ يَلِدُ الْأَزْوَاقَ وَيُؤْتِي الرِّفَاقَ»^۴؛ حسن خلق

الْمَعْرُوفِ وَحَسَنُ الْبَشْرِ يُكْسِبَانِ الْمَحَبَّةَ وَيُؤْتِي خِلَافَ الْجَنَّةِ؛^۱ کارهای نیک و خوش‌رویی جلب محبت می‌کنند و [آدمی را] به بهشت داخل می‌کنند.

همچنین فرمودند: «الْبَشْرُ الْحَسَنُ وَطَلِيقَةُ الْوَجْهِ مَكْتَسِبَةٌ لِلْمَحَبَّةِ وَقُرْبَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»^۲؛ خوش‌رویی و چهره گشاده وسیله کسب محبت و سبب نزدیک شدن به خداوند عزیز و جلیل است.

۲. آبادی شهرها

آبادی شهرها و زیادی عمرها یکی دیگر از آثار حسن خلق است؛ چراکه ویرانی آبادیها بر اثر کشمکشها و پرخاشگریهایی است که جای الفت و مروّت و اتحاد را که سرچشمه آبادی و خیر و برکت است، پر نموده است. هر گاه خوش‌رویی و گشاده‌رویی جای کینه‌ها و پرخاشگریها را بگیرد، نه تنها عمرها طولانی می‌شود، بلکه شهرها و آبادیها نیز، گلستان خواهد شد. حضرت صادق رضی الله عنه فرمودند: «الْبُرِّ وَحَسَنُ الْخُلُقِ يَغْمُرَانِ الدِّيَارَ وَيَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ»^۳ به دزستی که نیکی و حسن خلق، شهرها را آباد و عمرها را طولانی می‌کنند.

۱. کافی، شیخ کلینی، ج ۲، ص ۱۰۳، ح ۵.

۲. تحف العقول، ص ۲۹۶.

۳. کافی، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۸.

۴. غررالحکم، ح ۵۳۸۲.

روزی را فراوان می‌کند و بر محبت
دوستان می‌افزاید.»

در جای دیگر فرمودند: «فِي سَعَةِ
الْأَخْلَاقِ كُنُوزُ الْأَرْزَاقِ؛^۱ در وسعت
خلقها، گنجهای روزی نهفته است.»

امام صادق علیه السلام هم فرمودند:
«حَسَنُ الْخَلْقِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ؛^۲ خلق نیکو
روزی را زیاد می‌کند.»

۲. زیادی عمر

امروزه ثابت شده که عامل
بسیاری از مرگ و میرها و بیماریها،
استرسها و فشارهایی است که بر انسان
وارد می‌شود. حسن خلق و برخورد
محبت‌آمیز، از میزان فشارهای روحی
می‌کاهد و سبب طول عمر می‌شود.

علی علیه السلام فرمودند: «لَا عَيْشَ أَهْنًا مِنْ
حُسْنِ الْخَلْقِ؛^۳ هیچ زندگی گواراتر از
زندگی آمیخته با حسن خلق نیست.»

از حضرت صادق علیه السلام نیز نقل شده
که «الْبِرُّ وَحُسْنُ الْخَلْقِ... يَزِيدَانِ فِي
الْأَعْمَارِ؛^۴ نیکویی و خوش اخلاقی ...
عمرها را طولانی می‌کنند.»

۳. به دست آوردن هویت انسانی

علی علیه السلام می‌فرماید: «كَرُمُ الْحَسَبِ
حُسْنُ الْخَلْقِ؛^۵ گرامی‌ترین حَسَب،

اخلاق نیکو است.» حسب انسان را
اخلاق او تعیین می‌کند و گرامی‌ترین
نژاد، نسب، حسب و هویت انسان
«حسن خلق» اوست که همواره او را
همراهی می‌کند.

همچنین آن حضرت فرمود:
«الْأَقْرَبِينَ كَحُسْنِ الْخَلْقِ؛^۶ هیچ همراهی به
اندازه حسن خلق انسان را همراهی
نمی‌کند [و به حال او سودمند نیست].»

چون حسن خلق در درون و جان
انسان است و هرگز او را تنها
نمی‌گذارد.

۴. بالا رفتن میزان مسلمانی

میزان اسلامی بودن اخلاق هر
مسلمان را باید در نحوه معاشرتش با
مردم، یعنی در مردم‌داری او جستجو
کرد. خوش خلقی، دین و مرام
مسلمانی است. به فرموده امام باقر علیه السلام:
«إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا؛^۷

۱. تحف العقول، ص ۲۱۴.

۲. بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۳۹۶، ب ۹۲، ح ۷۷.

۳. غرر الحکم، ح ۵۳۷۹.

۴. کافی، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۸.

۵. نهج البلاغه، حکمت ۳۸.

۶. همان، حکمت ۱۱۳.

۷. کافی، ج ۲، ص ۹۹، ح ۱.

۱. جواز ورود به بهشت

از علی علیه السلام نقل شده که از وجود رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله سؤال شد، بیشترین چیزی که باعث دخول به بهشت می شود چیست؟ حضرت فرمودند: «تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنَ الْخُلُقِ؛^۴ تقوی الهی و حسن خلق.»

همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «أَكْثَرُ مَا تَلِيحُ بِهِ أُمَّتِي الْجَنَّةَ، تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنَ الْخُلُقِ؛^۵ بیشترین چیزی که امت من به سبب آن وارد بهشت می شوند، پرهیزگاری و گشاده رویی است.»

۲. سنگینی نامه اعمال

یکی از آثار اخروی برای حسن خلق این است که باعث ثقل و سنگینی نامه اعمال در روز قیامت می شود. از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نقل شده که حضرت فرمودند: «أَوَّلُ مَا يُوَضَّعُ فِي

کامل ترین مؤمنین از نظر ایمان نیکوترین آنها از نظر اخلاق است.»

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «أَفْضَلُكُمْ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا الْمَوْطَأُونَ أَكْثَافًا الَّذِينَ يَأْتِفُونَ وَيُسْوِقُونَ وَتَوَطَّأَ رِحَالَهُمْ؛^۱ برترین شما، خوش اخلاق ترین شماست؛ آنان که با بزرگواری از یکدیگر پذیرایی می کنند، با دیگران انس می گیرند و دیگران نیز با آنها مأنوس هستند و در خانه رابه روی همه می گشایند.»

۵. زیادی دوستان

انسان با حسن خلق و گشاده رویی است که می تواند بذر دوستی را در سرزمین دلها بیفشانند و عواطف و احساسات انسانها را تسخیر کند. امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: «الْبِشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ؛^۲ گشاده رویی دوام دوستی است.»

امام صادق علیه السلام هم فرمودند: «حُسْنُ الْخُلُقِ مَجْلَبَةٌ لِمَوَدَّةٍ؛^۳ خوش خلقی وسیله جلب دوستی است.»

آثار اخروی

در روایات برای حسن خلق آثار اخروی هم ذکر شده که عبارت اند از:

۱. همان، ص ۱۰۲، ح ۱۶.
۲. نهج البلاغه، حکمت ۶.
۳. کافی، ج ۱، ص ۲۶، ح ۲۹.
۴. عیون اخبار الرضا علیه السلام، شیخ صدوق، انتشارات جهان، ۱۳۷۸ هجری، ج ۲، ص ۳۸، ب ۳۱، ح ۱۰۷.
۵. کافی، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۶.

اولین چیزی که در روز قیامت در میزان اعمال بنده قرار می‌گیرد، اخلاق پسندیده اوست.

اخلاق نیکو، گناه را ذوب می‌کند.»

۶. آسانی حساب

امام علی علیه السلام خطاب به نوف فرمودند:
«يَا نَوْفُ صَلِّ رَحِمَكَ يَزِيدُ فِي عَمْرِكَ وَحَسَنُ
خُلُقِكَ يُخَفِّفُ اللَّهُ حِسَابَكَ؛^۶ ای نوف! صله
رحم کن که باعث زیادی عمرت می‌شود و
اخلاقت را نیکو گردان که خداوند به سبب
آن حسابت را آسان می‌کند.»

۷. همنشینی با پیامبر صلی الله علیه و آله

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره

میزانِ الْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُسْنُ خُلُقِهِ؛^۱ اولین
چیزی که در روز قیامت در میزان
اعمال بنده قرار می‌گیرد، اخلاق
پسندیده اوست.»

همچنین فرمودند: «مَا مِيزُنُ شَيْءٍ
أَثْقَلَ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ؛^۲ در
میزان [اعمال روز قیامت]، هیچ چیزی
سنگین تر از خلق نیکو نیست.»

۳. ثواب مجاهد

از امام صادق علیه السلام در خصوص
ثواب اخروی حسن خلق رسیده که
«إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَيُعْطِي الْعَبْدَ مِنَ الثَّوَابِ
عَلَى حُسْنِ الْخُلُقِ كَمَا يُعْطَى الْمُجَاهِدَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ؛^۳ خداوند متعال به بنده در
برابر حسن خلق همان پاداشی می‌دهد
که به مجاهد در راه خدا می‌دهد.»

۴. ثواب صائم و قائم

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در خصوص
حسن خلق فرمودند که: «إِنَّ صَاحِبَ
الْخُلُقِ الْحَسَنِ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ؛^۴
دارنده حسن خلق پاداشی همچون
روزه‌دار شب زنده‌دار دارد.»

۵. گناه زدایی

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «وَأَوْعَلَمَ
أَنَّ الْخُلُقَ الْحَسَنَ يَذِيبُ السَّيِّئَةَ؛^۵ بدان که

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۵۷، ب ۱۰۴، ح ۱۵۹۳۹.
۲. عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۷، ب ۳۱، ح ۹۸.
۳. کافی، ج ۲، ص ۱۰۱، ح ۱۲.
۴. همان، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۵.
۵. کنز الفوائد، شیخ ابوالفتح کراچکی، انتشارات دارالذخائر، قم، چاپ اول، ج ۱، ص ۱۳۴.
۶. بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۳۸۳، ب ۹۲، ح ۲۰.

چهار چیز است که اگر به
کسی داده شود، خیر دنیا و
آخرت به او داده شده است:
راست گویی در گفتار، ادای
امانت، پاکی شکم و حسن

خلق

درستی که اخلاق نیکو خیر دنیا و
آخرت را به همراه دارد.
همچنین آن گرامی فرمودند: «مَنْ
أَعْطِيَ أَرْبَعَ خِصَالٍ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ... وَحُسْنُ خُلُقِي يَمِيشُ بِرَفِي النَّاسِ»^۵
هر کس چهار خصلت به او داده شود،
خیر دنیا و آخرت به او عطا شده... و
اخلاق نیکویی که با آن در بین مردم
زندگی می کند.»

فرمودند: «إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي يَوْمَ
الْقِيَامَةِ مَنْ جَلَسَ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا»^۱
محبوب ترین شما در نزد من و
نزدیک ترین شما به من در روز قیامت
همانا نیکوترین شما از نظر اخلاق
است.»

و از آن حضرت نقل شده که
فرمودند: سه چیز است که اگر در کسی
نباشد نه از من است و نه از خداوند
عز وجل، گفته شد آنها کدام اند یا رسول
الله ﷺ؟ فرمودند: «... وَحُسْنُ خُلُقِي يَمِيشُ
بِرَفِي النَّاسِ»^۲... و حسن خلقی که به
واسطه آن در بین مردم زندگی می کند.»
۸. خیر دنیا و آخرت

از علی عليه السلام نقل شده که «أَرْبَعٌ مَنْ
أَعْطِيَهُنَّ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: صِدْقٌ
حَدِيثٌ وَأَدَاءُ أَمَانَةٍ وَعِفَّةٌ بَطْنٍ وَحُسْنُ خُلُقٍ»^۳
چهار چیز است که اگر به کسی داده
شود، خیر دنیا و آخرت به او داده شده
است: راست گویی در گفتار، ادای
امانت، پاکی شکم و حسن خلق.»

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به ام سلمه در
جواب پرسشی که از حضرتش کرد،
فرمود: «يَا أُمَّ سَلَمَةَ إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ ذَهَبٌ
بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»^۴ ای ام سلمه به

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۷۸، ب ۵۸.

ح ۲۰۷۹۷.

۲. بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۳۸۶، ح ۳۸، ص ۴۹.

۳. غررالحکم، ص ۲۱۷، ح ۴۲۸۲.

۴. الخصال، شیخ صدوق، جامعه مدرسین

حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ص ۴۲، ح ۳۴.

۵. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۳۷، ب ۳، ح ۳۸.